

تحلیل میزان شهرگرایی جوانان روستایی و تبیین عوامل مؤثر بر آن در شهرستان ارومیه (مطالعه موردی: بخش سیلوانا)

چکیده

هدف اصلی این تحقیق تحلیل میزان شهرگرایی جوانان روستایی و تبیین عوامل مؤثر بر آن در بخش سیلوانا شهرستان ارومیه می‌باشد. این تحقیق از نوع پیمایشی و از ابزار پرسشنامه برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. جامعه آماری شامل کلیه جوانان پسر ۱۵-۳۰ سال بخش سیلوانا در شهرستان ارومیه ($N=9000$) بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، ۲۳۰ نفر از آنان انتخاب و مطالعه شدند. پس از انجام پیش‌آزمون ضریب پایایی تحقیق با استفاده از آلفای کرونباخ $0/8$ بدست آمد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات تحقیق حاضر از بسته آماری SPSS و تحلیل از رگرسیون چند گانه (گام به گام)، استفاده شد. نتایج حاصل بر حسب ضریب بتا نشان داد که متغیرهای پیشرفت با زندگی در شهر ($0/192$)، تأثیر دوستان و آشنایان شهری به مهاجرت ($0/187$)، بیکاری در روستا ($-0/174$)، داشتن شغل پایدار و ثابت در شهر ($-0/170$)، نبود اوقات فراغت مناسب در روستا ($0/132$)، تحصیلات ($0/131$)، ادامه تحصیل ($0/120$) و توانایی تأمین هزینه‌ها و مشکلات زندگی شهری ($0/116$)، به ترتیب بیشترین تأثیر را بر متغیر شهرگرایی جوانان روستایی داشته است. در مجموع متغیرهای مستقل در این تحقیق ۴۷ درصد متغیر وابسته شهرگرایی جوانان روستایی را تبیین نمودند. همچنین میزان شهرگرایی جوانان روستایی در بخش سیلوانا در شهرستان ارومیه در حد متوسط نشان داده شد.

واژه‌های کلیدی: جوانان روستایی، شهرگرایی، شهرستان ارومیه، مهاجرت.

مقدمه

مهم‌ترین هدف توسعه، توانمند ساختن انسان‌هاست، توسعه در عمل به معنی فرایند بهبود کیفیت زندگی مردم در شهرها و روستاها است. خلاقیت، نوآوری، پیشرفت تکنولوژی و به‌کارگیری روش‌های مدرن در پیشبرد اهداف، لازمه توسعه هر جامعه است که این امر، مستلزم نیروی انسانی جوان، شاداب و خلاق است. بنابراین باید گفت که توسعه نیافتگی روستا در ایران، دچار نوعی دور تسلسل باطل شده که روند قهقریایی را طی می‌کند به گونه‌ای که عدم پیشرفت مناطق روستایی و عدم جذابیت‌های لازم برای باقی ماندن جوانان، عامل مهمی در بروز پدیده سالخوردگی جمعیت در این مناطق است. از طرف دیگر، سالخوردگی جمعیت که خود نتیجه توسعه نیافتگی روستاهاست به عاملی برای عدم توسعه روستا تبدیل می‌شود و عدم توسعه روستا هم سالخوردگی جمعیت را تشدید می‌کند (خسروی و شمیگر، ۱۳۸۸). به علاوه، پدیده مهاجرت بر بسیاری از جنبه‌های جوامع مبدأ و مقصد مثل ساخت جمعیتی و اقتصادی، سازمان‌های اجتماعی، الگوی سکونت و غیره اثر می‌گذارد. علاوه بر این، مهاجرت بر فرد، خانواده، منطقه و غیره در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، روان‌شناختی و غیره اثرات متقابلی مانند کمبود و نبود مسکن مناسب در شهرهای مهاجرپذیر، گسترش فعالیت‌های انگلی در شهرها و روی آوردن مهاجران به کارهای غیر تولیدی و خدماتی مثل دست‌فروشی، سیگارفروشی، رکود فعالیت‌های تولیدی و کشاورزی در روستاها، وابستگی شدید روستاها به شهرها حتی در تأمین مواد غذایی و به هم خوردن ساختار جمعیتی و شغلی و همچنین ترکیب سنی و جنسی در شهرها، تشدید بیکاری و کم‌کاری شهری با عرضه نیروی کار روستایی و عدم رشد مناسب تقاضای نیروی کار شهری می‌شود (تودارو، ۱۳۸۹).

در سراسر جهان به خصوص پس از جنگ جهانی دوم، مهاجرت به عنوان پدیده‌ای جمعیتی از بسیاری از جهات حائز اهمیت گردید و نظریه‌پردازان علوم مختلف درباره علل و عوامل آن به بحث و تبادل نظر پرداختند. در این راستا مهاجرت پدیده‌ای جهانی است که در

نیم قرن اخیر، در کشورهای توسعه یافته و در کشورهای در حال توسعه شدت گرفته است (شمس و همکاران، ۱۳۹۰). با این حال کشورهای صنعتی موفق تر عمل کرده اند. به گونه ای که، مهاجرت در کشورهای صنعتی مهار شده است تا جایی که به عنوان یک مشکل مطرح نیست. ولی در کشورهای در حال توسعه با وجود ناکامی آن ها در حل مشکل مهاجرت، با ایجاد نابرابری های بین مناطق، شدت آن را نیز تشدید کرده اند (همان منبع).

بررسی های به عمل آمده در ایران نیز نشان می دهد، حجم جمعیت روستایی کشور در طی دو قرن گذشته اگرچه به صورت پیوسته رشد یافته است ولی از نسبت و سهم آن در کل جمعیت کشور کاسته شده است. به گونه ای که می توان گفت که هرچند میزان رشد و افزایش طبیعی جمعیت در روستاها بیشتر از مناطق شهری است ولی برعکس، میزان رشد و افزایش مطلق جمعیت در مناطق شهری بیشتر از مناطق روستایی است، زیرا افزایش طبیعی جمعیت از عواملی چون میزان مولید و مرگومیر تأثیر می پذیرد ولی افزایش مطلق جمعیت از عامل مهاجرت ناشی می شود. طوری که میزان رشد مطلق در روستاها منفی و در شهرها مثبت است تداوم مهاجرت های بی رویه روستاییان کشور به شهرها (شهرگرایی) را می توان شاخصی در فقدان نگرش ناحیه ای در فضایی فعالیت های اقتصادی و اجتماعی در برنامه ریزی توسعه کشور تلقی کرد. اعمال سیاست های تمرکز در مکان گزینی این فعالیت ها از یک سو، عامل تمرکز خدمات، تسهیلات رفاهی و معیشتی مختلف در شهرها شده است و از سوی دیگر، محرومیت و فقر مناطق روستایی را به دنبال داشته است. تداوم این روند نابرابر سبب شکاف و دوگانگی چشمگیر بین شهر و روستا شده و آن ها را به قطب های جاذب و دافع جمعیتی تبدیل کرده است (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳). در چرایی مهاجرت های روستایی می توان اظهار داشت، تلقی روستاها به عنوان کانون های ناامن و محروم از نظر اقتصادی و اجتماعی، منجر به تشدید انگیزه های مهاجرتی در روستاییان، به امید برخورداری از حداقل امکانات شهری و حتی در شهرهای کوچک و روستا-شهرهایی شده است که از زمان کسب هویت شهری شدن آن ها چندی نمی گذرد. مهاجرت به عنوان یک فرآیند می تواند ناشی از تنگناهایی باشد که قسمتی از آن به ویژگی های وضعیت محلی و قسمت دیگری به فرصت های شغلی و تسهیلات آموزشی- بهداشتی که مراکز شهری عرضه می دارند برمی گردد (ازکیا، ۱۳۷۴). در این میان، جوانان بیش از هر گروه دیگری تن به مهاجرت می دهند و ممکن است با ادامه این روند در آینده تولید نسل در جامعه کاهش یابد (اسکلدون، ۱۹۹۶). بنابراین، این موضوع در بلندمدت برای جوامع روستایی حائز اهمیت خواهد بود، آمارها نیز بیانگر آن است که مهاجرت در بین گروه های سنی ۳۰-۱۵ سال بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است. لذا، مهاجرت این گروه های سنی، که جزء جمعیت فعال و کارا در روستا محسوب می شوند، پیامدهای مختلفی مانند کاهش جمعیت فعال در روستا و به دنبال آن کاهش تولید محصول و سطح درآمد روستایی را به دنبال دارد و همچنین از نظر اجتماعی و فرهنگی نیز روستاها دچار ایستایی می شوند. به علاوه، این روند نامتعادل مهاجرت در شهر مشکلاتی مانند بروز مسائل اخلاقی، اجتماعی، شغل کاذب، بیکاری و حلبی نشین شدن را به وجود می آورد. امروزه با توجه به اینکه سهم جمعیت شهری و روستایی برعکس شده است و نسبت قابل توجهی از جمعیت شهرها را مهاجرین روستایی تشکیل می دهند، می توان به اهمیت موضوع مهاجرت پی برد، یعنی مهاجرت جمعیتی که تا سه دهه قبل جزء جمعیت مولد کشور به حساب می آمد اکنون به صورت خیل عظیم افراد در مشاغل کاذبی مانند دستفروشی و واسطه گری مشغول به کار می باشند (قاسمی سیانی، ۱۳۸۶).

در زمینه بررسی مهاجرت های روستایی و تأثیر آن بر نقاط شهری در کشور ما تحقیقات متعددی صورت پذیرفته، ولی کمتر به مقوله ی شهرگرایی جوانان روستایی اشاره شده است. در زیر به برخی تحقیقاتی که برای بررسی مهاجرت های روستایی انجام شده است اشاره می-شود:

محمدی نجف آبادی (۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان سنجش میزان انگیزه مهاجرت جوانان روستایی و عوامل مؤثر بر آن در شهرستان نجف آباد به مطالعه انگیزه جوانان روستایی ۲۴-۱۵ این شهرستان و تجزیه و تحلیل داده ها به روش رگرسیون گام به گام به این نتیجه رسید که جوانان روستایی این شهرستان انگیزه بالایی برای مهاجرت به شهر داشته که در این خصوص نشان داد که بین عامل اقتصادی و انگیزه به مهاجرت جوانان همبستگی قوی تری نسبت به سایر عوامل در این شهرستان نقش داشته است.

غفاری و ترکی (۱۳۸۹)، در مطالعه ای با عنوان عوامل مؤثر در مهاجرت جوانان روستایی به شهر در روستای صادق آباد از توابع بخش سامان در استان چهارمحال و بختیاری پرداختند، تحلیل داده ها نشان داد که رابطه ی معنی داری بین میزان مهاجرت و جستجوی کار،

اشتغال، دستیابی به امنیت شغلی، درآمد و کار بهتر، دستیابی به امکانات تفریحی، دستیابی به تسهیلات آموزشی و کثرت امکانات در شهرها وجود دارد.

پناهی و پیشرو (۱۳۹۰)، در پژوهشی با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت جوانان روستایی به شهر در روستاهای بخش مرکزی شهرستان مرودشت به این نتیجه رسیدند که عوامل اجتماعی و فرهنگی مانند: دسترسی به امکانات آموزشی، جاذبه‌های شهری و ارتباطات شهری نقش مهمی در مهاجرت جوانان روستایی به شهر داشته‌اند. البته عوامل اقتصادی (بیکاری) هم در این خصوص بی‌تأثیر نبوده است. قدیری و همکاران (۱۳۹۱)، در مقاله‌ای با عنوان تعارض روستاگریزی جوانان با روند توسعه روستایی در دهستان دیزمار غربی شهرستان جلفا با روش پیمایشی به این نتیجه رسیدند که مهاجرت نوعی انتخاب از طرف جوانان مولد روستایی و بنا به دلایل اجتماعی و اقتصادی و افزایش امکانات تردد انگیزه مهاجرت پیدا می‌کنند. این روند روستا را در معرض ناپایداری جمعیتی، عدم تعادل سنی و کاهش شاخص‌های سطح توسعه روستایی نظیر سواد و کاهش نیروی کار قرار داده است. همچنین نتایج نشان داد که ۷۰ درصد جوانان در این دهستان تمایل به مهاجرت به شهر دارند.

شایان و کهنه پوشی (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای با عنوان علل مهاجرت‌های روستا- شهری در بین مهاجران روستایی بخش خاو و میرآباد شهرستان مریوان به این نتیجه رسیدند که کمبود اشتغال و وجود بیکاری و پس از آن کمبود درآمد، از علل اصلی مهاجرت روستاییان بخش خاو و میرآباد و در نهایت، تخلیه‌ی روستاهایشان محسوب می‌شوند.

گیمبا و کومش (Gimba & Komeshe, 2010)، در مقاله‌ای به بررسی علل و اثرات مهاجرت روستا به شهر در شهر بورنو به ویژه متروپل میدوگوری پرداختند و در پایان یافته‌ها نشان دادند که علل اصلی مهاجرت، جستجو برای آموزش بهتر، فرصت کسب و کار و قحطی در روستا بوده و این روند باعث فشار بر مسکن شهری، محیط‌زیست شهری و افزایش جرم در محیط شهری می‌شود.

اوخوان خوول (Okhankhuele, 2013)، در مقاله‌ای با بررسی علل و پیامد مهاجرت روستا- شهری در ناحیه اوگان نیجریه بین دوره‌های ۱۹۹۹-۲۰۰۸ نشان داد که اکثریت مهاجران برای تحصیل و جستجوی شغل و درآمد به شهر مهاجرت کرده که این روند منجر به کاهش نیروی کار در مزارع و عدم گرایش جوانان برای کمک به والدین در انجام کار روستایی شده است.

ژمن (Zemmen, 2014)، در تحقیقی با عنوان مهاجرت‌های روستا- شهری، زمین و سیاست‌های توسعه روستایی در اتیوپی به این نتیجه رسید که اکثر مهاجران روستایی به دلیل کمبود زمین، نبود فرصت‌های شغلی کافی، عدم سرمایه‌گذاری دولت در بخش‌های غیر کشاورزی این مناطق اقدام به ترک روستا می‌کنند، همچنین با وجود کاهش مزرعه و افزایش جمعیت، بخش کشاورزی جوابگوی امرار و معاش روستایی‌ها نمی‌باشد. لذا ترکیبی از عواملی مانند: بهبود کار و فرصت‌های درآمدی در مناطق شهری و شرایط زندگی بهتر در مناطق شهری در انگیزه جوانان روستایی به شهرها در اتیوپی نقش دارند.

در این بین به رغم مطالعات گسترده‌ای که در بازشناسایی عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های روستایی در سطح کشور صورت گرفته است، کمتر به مقوله‌ی شهرگرایی جوانان روستایی اشاره شده است و راهکار مناسبی برای تعدیل شرایط موجود پیشنهاد نشده است. به دلیل ساختار سنی جوانان روستایی و میزان مهاجرت جوانان به شهرها، به نظر می‌رسد که کلی‌نگری و ارائه راهکارهای غیر معطوف جوابگوی نیازهای قشر جوان نبوده است. این ویژگی به نحو چشمگیری در میزان مهاجرت‌های روستایی مشاهده می‌شود. تحقیق حاضر بر آن است که میزان شهرگرایی جوانان روستایی و عواملی که در ایجاد انگیزه برای مهاجرت‌های روستا- شهری در بخش سیلوانا از توابع شهرستان ارومیه مؤثر واقع می‌شوند را مورد بررسی قرار داده و در یک تحلیل واقع‌بینانه، راهکارهای مناسبی برای تعدیل آن ارائه داد.

بخش سیلوانا یکی از بخش‌های شهرستان ارومیه در استان آذربایجان غربی می‌باشد، این بخش دارای سه دهستان ترگور، دشت و مرگور می‌باشد، مرکز این بخش شهرستان سیلوانا می‌باشد. بخش سیلوانا در شرق با شهرستان ارومیه، از غرب با استان شمرینان ترکیه، از شمال با شهر سرو و دهستان صومای برادوست و از جنوب نیز با شهرستان اشنویه و همچنین کردستان عراق همجوار می‌باشد. جمعیت کل بخش سیلوانا ۵۲۱۰۰ نفر می‌باشد که طبق آمار ۱۳۹۰ جمعیت جوانان ۳۰-۱۵ سال در این بخش بالغ بر ۹۰۰۰ نفر یا ۱۷/۲۵ درصد می‌باشد. این بخش دارای ظرفیت‌های مستعدی برای فعالیت‌های کشاورزی و باغداری می‌باشد ولی به دلیل جمعیت بالای جوانان در این بخش، نبود فرصت‌های شغلی مناسب، بیکاری در بخش و بازدهی پایین فعالیت کشاورزی، نگرش منفی جوانان به ماندن در روستا، جذاب بودن شهر و

همچنین موقعیت مناسب بخش با شهرستان و کشورهای مرزی بیشتر جوانان روستایی برای یافتن شغل مناسب مهاجرت می‌کنند. معمولاً جوانان به صورت انفرادی و یا خانوادگی به مهاجرت‌های روزانه، فصلی و دائمی می‌پردازند و در بیشتر موارد روستاها به عنوان مکانی برای استراحت تبدیل شده است. البته بیشتر جوانانی که در بخش سکنی می‌گزینند به مشاغل کاذبی مانند قاچاق مواد سوختی به کشور ترکیه روی می‌آورند.

روش تحقیق

تحقیق حاضر، از نظر هدف کاربردی، از نظر نحوه جمع‌آوری اطلاعات از نوع تحقیقات پیمایشی و به لحاظ تجزیه و تحلیل داده‌ها، تحقیق کمی محسوب می‌شود، این تحقیق به منظور تحلیل میزان شهرگرایی جوانان روستایی و تبیین عوامل مؤثر بر آن در بخش سیلوانا از توابع شهرستان ارومیه انجام گرفته است، برای سنجش عوامل مؤثر در بین متغیرها از روش تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه جوانان روستایی پسر ۳۰-۱۵ سال در روستاهای بخش سیلوانا به تعداد ۱۰۳ روستا واقع در سه دهستان، ترگور، دشت و مرگور با جمعیتی بالغ بر ۹۰۰۰ نفر می‌باشند. حجم نمونه بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و توسط فرمول کوکران ۲۲۰ نفر محاسبه شد اما جهت اطمینان، حجم نمونه به ۲۳۰ نفر افزایش یافت. ابزار تحقیق پرسشنامه بوده که از سه بخش تشکیل شده است. بخش‌های اول تا دوم پرسشنامه براساس طیف پنج قسمتی لیکرت از خیلی کم تا خیلی زیاد (در دامنه یک تا پنج) سنجیده شده است. پایایی درونی ابزار تحقیق موردنظر با استفاده از آلفای کرونباخ برای بخش‌های مختلف پرسشنامه، ۰/۸ محاسبه شده که نشانگر اعتبار بالای پرسشنامه است. متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق حاضر را به ترتیب، ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای، پیشرفت با زندگی در شهر، تأثیر دوستان و آشنایان شهری بر مهاجرت، نامناسب بودن روستا برای کسب شهرت، بیکاری در روستا، شغل پایدار و ثابت در شهر، تشویق دوستان و آشنایان شهری به مهاجرت، تحصیلات، توانایی تأمین هزینه‌ها در شهر، ادامه تحصیل در شهر، نبود اوقات فراغت مناسب در روستا و شهرگرایی جوانان روستایی تشکیل می‌دهند. روایی محتوایی ابزار تحقیق با استفاده از نظرات متخصصان و اساتید ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تبریز پس از چند مرحله اصلاح و بازنگری به دست آمد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در سطح توصیفی (توزیع فراوانی، درصد، میانگین و ضریب تغییرات) و استنباطی (تحلیل رگرسیون) به کمک نرم‌افزار SPSS انجام شده است.

یافته‌ها

یافته‌های تحقیق گویای آن است که میانگین سنی جوانان روستایی ۲۴ سال (انحراف معیار ۴/۱۸) بوده است. میانگین میزان تحصیلات آن‌ها ۱۲ سال (دیپلم) بوده است که بیش‌ترین آن‌ها ۱۹ سال معادل (کارشناسی ارشد) و کمترین آن‌ها صفر (بی‌سواد) بودند. از کل افراد نمونه آماری این تحقیق، ۴۵ درصد بیکار، ۶/۴۱ درصد آن‌ها شاغل دائم بودند. میانگین تعداد رفت و آمد به شهر در طول هفته برای آزمودنی‌ها ۳ بار بوده است که بیشترین تعداد رفت و آمدها ۸ بار و کمترین آن‌ها یکبار بوده است. در پژوهش حاضر، برای سنجش میزان شهرگرایی جوانان روستایی، ۶ گویه در قالب طیف لیکرت پنج قسمتی (خیلی کم تا خیلی زیاد) بررسی شد. نتایج نشان داد که گویه تمایل برای مهاجرت فصلی و خانوادگی به شهر با ضریب تغییرات (۰/۲۷۸) بیشترین اهمیت را داشته و گویه تمایل برای مهاجرت به ارومیه یا شهرستان‌های اطراف با ضریب تغییرات (۰/۴۱۳) کمترین اهمیت را داشته است. با توجه به میانگین وضعیت شهرگرایی جوانان روستایی که از حاصل جمع (۶ گویه متغیر وابسته) بدست آمد و طبقه‌بندی آن‌ها مشخص گردید که وضعیت شهرگرایی جوانان روستایی در حد متوسط بود (گرایش کم ۱۴-۶، ۲۲-۱۴ گرایش متوسط، گرایش زیاد ۳۰-۲۲) (جدول ۱).

جدول ۱- آمار توصیفی گویه‌های متغیر شهرگرایی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گویه
۱	۰/۲۷۸	۰/۹۹۷	۳/۵۸	۹/۵	۲۶/۸	۲۹	۲۳/۸	تمایل برای مهاجرت فصلی و خانوادگی به شهر
۲	۰/۲۹۹	۱/۰۸	۲/۸۸	۱۷/۳	۴۱/۶	۲۵/۱	۱۳/۴	رفتن به شهر در مواقع بیکاری در روستا
۳	۰/۳۳۱	۱/۰۸	۳/۲۶	۱۳	۲۵/۱	۳۱/۶	۱۹	تمایل برای مهاجرت دائمی و خانوادگی به شهر
۴	۰/۳۷۶	۱/۱۷	۳/۱۱	۹/۵	۲۳/۸	۲۵/۵	۲۷/۳	تمایل به مهاجرت فردی
۵	۰/۳۷۸	۱/۱۴	۳/۰۱	۱۲/۱	۳۱/۲	۳۵/۱	۱۳/۴	انگیزه کلی برای مهاجرت به شهر
۶	۰/۴۱۳	۱/۱۹	۳/۶۱	۲۲/۹	۳۴/۲	۲۷/۷	۱۰/۴	تمایل برای مهاجرت به ارومیه یا شهرستان های اطراف
۱۹/۵								شهرگرایی جوانان روستایی (جمع ۶ گویه بالایی)

به منظور تعیین اثر عوامل موثر بر شهرگرایی جوانان روستایی از تحلیل رگرسیون چند گانه استفاده گردید. بدین ترتیب متغیرهای پیشرفت با زندگی در شهر، تاثیر دوستان و آشنایان شهری بر مهاجرت، بیکاری در روستا، شغل پایدار و ثابت در شهر، تحصیلات، توانایی تامین هزینه‌ها در شهر، ادامه تحصیل در شهر، نبود اوقات فراغت مناسب در روستا، نامناسب بودن روستا برای کسب شهرت و تشویق دوستان و آشنایان شهری به مهاجرت به عنوان متغیر مستقل و متغیر شهرگرایی جوانان روستایی به عنوان متغیر وابسته وارد معادله رگرسیون شدند. نتیجه رگرسیون نشان داد، متغیرهای قادرند ۴۷ درصد از تغییرات متغیر شهرگرایی جوانان روستایی را پیش‌بینی نمایند ($\text{Sig}=000/0$, $F=17/78$, $\text{Constant}= 14/31$). به عبارتی، متغیرهای پیشرفت با زندگی در شهر، تاثیر دوستان و آشنایان شهری بر مهاجرت، بیکاری در روستا، شغل پایدار و ثابت در شهر، تحصیلات، توانایی تامین هزینه‌ها در شهر، ادامه تحصیل در شهر، نبود اوقات فراغت مناسب در روستا در رابطه با پیش‌بینی شهرگرایی جوانان روستایی می‌باشند و با تغییر در آن‌ها می‌توان شهرگرایی جوانان روستایی را تغییر داد. هم‌چنین با توجه به جدول ۳، متغیر پیشرفت با زندگی در شهر ($\beta=0/187$) در مقایسه با متغیرهای تاثیر دوستان و آشنایان شهری بر مهاجرت ($\beta=-0/174$)، بیکاری در روستا ($\beta=-0/170$)، شغل پایدار و ثابت در شهر ($\beta=0/131$)، تحصیلات ($\beta=0/116$)، توانایی تامین هزینه‌ها در شهر ($\beta=0/120$)، ادامه تحصیل در شهر ($\beta=-0/132$) و نبود اوقات فراغت مناسب در روستا ($\beta=0/192$) قدرت بیش‌تری در پیش‌بینی متغیر شهرگرایی جوانان روستایی دارد. بدین معنا که یک واحد تغییر در هریک از این متغیرها به ترتیب می‌تواند ۰/۷۹، ۰/۲۱، ۰/۶۵، ۰/۷۳، ۰/۱۵، ۰/۵۱، ۰/۲۸ و ۰/۳۲- در میزان شهرگرایی جوانان روستایی تغییر ایجاد کند (جدول ۲). معادله حاصل از رگرسیون به شرح ذیل می‌باشد:

شهرگرایی جوانان روستایی = $14/31 + 0/79$ پیشرفت با زندگی در شهر ($0/79$) - تأثیر دوستان و آشنایان شهری بر مهاجرت ($0/79$) - بیکاری در روستا ($0/65$) - شغل پایدار و ثابت در شهر ($0/73$) + تحصیلات ($0/15$) + توانایی تامین هزینه‌ها در شهر ($0/51$) + ادامه تحصیل در شهر ($0/28$) - نبود اوقات فراغت مناسب در روستا ($0/32$)

جدول ۲- خلاصه رگرسیون عوامل موثر بر شهرگرایی جوانان روستایی

متغیر	B	S.E.B	B	Sig.
عرض از مبدأ	۱۴/۳۱	۱۴/۳۱	۰/۱۹۲	۰/۰۰
پیشرفت با زندگی در شهر	۰/۷۹	۰/۷۶	۰/۱۸۷	۰/۰۳
تأثیر دوستان و آشنایان شهری بر مهاجرت	-۰/۷۹	۰/۸۰	-۰/۱۷۴	۰/۰۳
نامناسب بودن روستا برای کسب شهرت	-۰/۶۴	۰/۵۴	-۰/۰۹۷	۰/۰۸۷
بیکاری در روستا	-۰/۶۵	۰/۸۷	-۰/۱۷۰	۰/۰۰۴
شغل پایدار و ثابت در شهر	-۰/۷۳	۰/۸۲	۰/۱۳۱	۰/۰۰۶
تشویق دوستان و آشنایان شهری به مهاجرت	۰/۵۴	۰/۷۸	۰/۱۱۹	۰/۰۵۲
تحصیلات	۰/۱۵	۰/۹۶	۰/۱۱۶	۰/۰۲۱
توانایی تأمین هزینه‌ها در شهر	۰/۵۱	۰/۸۹	۰/۱۲۰	۰/۰۴۹
ادامه تحصیل در شهر	۰/۲۸	۰/۶۸	-۰/۱۳۲	۰/۰۰۴
نبود اوقات فراغت مناسب در روستا	-۰/۳۲	۰/۷۴	۰/۱۹۲	۰/۰۰۵
Sig= 0/000 F=17/78 Constants= 14/31				
R ² Adjust=0/47 R ² =0/50 Multiple R=0/59				

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

جوامع روستایی به دلیل هجوم مردم به شهرها و مناطق حاشیه‌ای از میزان بالای فقر و مهاجرت به خارج از روستاها رنج می‌برند. در مجموع افزایش روند مهاجرت‌های فردی و خانواری از روستا به شهر به دلایلی چون بیکاری آشکار و پنهان در اقتصاد روستا، ضعف یا نبود برخی از خدمات زیربنایی و روبنایی، ادامه تحصیل، ازدواج، عدم تطابق مدرک تحصیلی با زمینه‌های شغلی موجود در روستا، وقوع سوانح و حوادث طبیعی غیرقابل پیش‌بینی چون سیل، زلزله، خشکسالی و غیره می‌باشد. بنابراین بدین منظور هدف این مطالعه تعیین عوامل موثر بر شهرگرایی جوانان روستایی می‌باشد.

نتایج این مطالعه نشان داد، متغیر نبود اوقات فراغت مناسب در روستا با ضریب رگرسیون استاندارد شده ($\beta=0/192$) قوی‌ترین متغیر پیش‌بینی کننده شهرگرایی جوانان روستایی است. به عبارت دیگر افرادی که از نبود اوقات فراغت مناسب در روستا رنج می‌برند بیشتر جذب امکانات شهر و شهرگرایی شدند. همچنین نتایج تحقیق نشان داد که متغیرهای پیشرفت با زندگی در شهر، تأثیر دوستان و آشنایان شهری بر مهاجرت، بیکاری در روستا، شغل پایدار و ثابت در شهر، تحصیلات، توانایی تأمین هزینه‌ها در شهر، ادامه تحصیل در شهر، نبود اوقات فراغت مناسب در روستا در شهرگرایی جوانان روستایی نقش اساسی دارند. این نتیجه با نتایج تحقیقات (پناهی و پیشرو، ۱۳۹۰؛ شایان و کهنه پوشی، ۱۳۹۲؛ Gimba & Komesh, 2010؛ Okhankhuele, 2013؛ Zemmen, 2014) همخوانی دارد. طبق نظریه سرمایه انسانی، افرادی که از منابع اجتماعی و اقتصادی بیشتری بهره‌مندند بیشتر درصدد بهبود و تثبیت موقعیتشان برمی‌آیند. از آنجا که فرصت‌های اشتغال برای افراد تحصیل کرده در مناطق روستایی کمتر از جوامع شهری است بنابراین جوانان برای رسیدن به آمال و آرزوهایشان مجبور به ترک روستا هستند. همچنین توانایی تأمین هزینه‌ها در شهر به عنوان عامل تاثیرگذار بر شهرگرایی جوانان روستایی است. جوانانی که در روستا درآمدشان پایین‌تر است و توانایی تأمین هزینه‌های زندگی خود را ندارند بیشتر تمایل به ترک روستا و رفتن به شهر دارند. با توجه به این‌که مهاجرت در جوانانی که فاقد شغل پایدار و ثابت در روستا بوده و دارای موقعیت پایین اقتصادی هستند بیشتر مشاهده شده لذا دولت باید در زمینه اشتغال جوانان در منطقه از طریق ارائه وام به فارغ‌التحصیلان کشاورزی و یا با به کارگیری نیروهای جوان از طریق تعاونی‌های تولیدی و سایر بخش‌ها، زمینه اشتغال آن‌ها را فراهم سازد. البته تعاونی‌های روستایی نیز باید تلاش کنند با کارآمدی و

پویایی در عرصه عمل، محصول خود را به جامعه عرضه کنند همچنین برای فعالیت در حوزه تعاونی‌ها باید سطح انتظارات خود را کاهش داده و با امکانات و ظرفیت‌هایی موجود پله‌های ترقی را طی کرد.

بیکاری جوانان روستایی در برخی فصول به دلیل فصلی بودن اکثر مشاغل روستایی آنان را به مهاجرت به مناطق شهری برای کسب مشاغل پایدار و دائمی تشویق می‌کند که با راه اندازی برخی کارخانجات علاوه بر ایجاد مشاغل دائمی در بخش به عدم تمرکز کارخانجات و صنایع در محیط شهری، به جلوگیری از پدیده مهاجرت و شهرگرایی نیز کمک می‌کند.

فهرست منابع

- خسروی وشمیگر، ح. (۱۳۸۸). آسیب شناسی تحولات ساختار جمعیت ایران. تهران: مؤسسه تحقیقات تدبیر اقتصاد.
- تودارو، م. (۱۳۸۹). توسعه اقتصادی در جهان سوم (مترجم، غلامعلی فرجادی). تهران: انتشارات کوهسار.
- شمس، م.، قمری، م.، عبودی، ا. و محمدی، ک. (۱۳۹۰). بررسی مهاجرت‌های روستایی و تأثیر آن بر مورفولوژی شهرها (نمونه موردی: شهر سقز). فصلنامه‌ی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، شماره ۳، صص ۶۸-۵۷.
- ازکیا، م. و غفاری، م. (۱۳۸۳). توسعه روستایی با تأکید بر جامعه‌ی روستایی ایران (جلد چهارم). تهران: نشر نی.
- ازکیا، م. (۱۳۷۴). جامعه‌شناسی توسعه و توسعه‌نیافتگی روستایی ایران (جلد چهارم). تهران: انتشارات اطلاعات.
- اسکلدون، ر. (۱۹۹۶). مهاجرت روستاییان به شهر و اثرات آن در کاهش فقر روستایی (مترجم، حمیدرضا وجدانی). تهران: انتشارات اندیشه‌گاه شریف.
- قاسمی سیانی، م. (۱۳۸۶). پیامدهای مهاجرت روستا- شهری نسل جوان روستایی. فصلنامه‌ی پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره ۲، صص ۱۶۶-۱۴۶.
- محمدی نجف‌آبادی، س. (۱۳۸۸). سنجش میزان انگیزه مهاجرت جوانان روستایی و عوامل مؤثر بر آن در شهرستان نجف‌آباد. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز.
- غفاری، م.، ترکی هرچگانی، م. (۱۳۸۹). تحلیلی بر عوامل مؤثر در مهاجرت جوانان روستایی به شهر. فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۳۲، صص ۹۱-۱۰۱.
- پناهی، ل.، پیشرو، ح. (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت جوانان روستایی به شهر. فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، شماره ۲، صص ۴۱-۵۰.
- قدیری، م.، اکبرپور، م. و خلیلی، ا. (۱۳۹۱). تعارض روستاگرایی جوانان با روند توسعه روستایی. فصلنامه‌ی پژوهش‌های روستایی، شماره ۳، صص ۹۷-۱۱۷.
- شاپان، ح. و کهنه پوشی، ه. (۱۳۹۲). بررسی علل مهاجرت‌های روستا- شهری در بخش خاو و میرآباد شهرستان مریوان. مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، شماره ۳، صص ۱۱۴-۱۱۵.

- Gimba, Z., and Kumshe, M. G. (2010). Causes and effects of Rural-Urban Migration in Borno state: a case study of Maiduguri metropolis. *Asian Journal of Business and Management Sciences* (1), 168-172.
- Okhankhuele, O. T. (2013). Causes and Consequences of Rural-Urban Migration Nigeria: A Case Study of Ogun Waterside Local Government Area of Ogun State, Nigeria. *British Journal of Arts and Social Sciences* (16), 185-194.
- Zemmen, H. G. (2014). Rural-Urban Migration and Land and Rural Development Policies in Ethiopia. World Bank Conference on land and poverty, 1- 32.